

Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Osmanlı Devleti Algısı

Ahmet KÖÇ¹

Elif IŞIK DEMİRHAN²

Makale Bilgisi

Özet

Alınma Tarihi

11.06.2019

Düzeltilmiş Hali

Alınma Tarihi

24.06.2019

Kabul Tarihi

25.06.2019

Yayınlanma Tarihi

30.06.2019

Araştırmanın amacı, yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı Devleti algısını açığa çıkarmaktır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgubilimden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde ise betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırma verileri, yarı yapılandırılmış sorular ile görüşme yapılarak elde edilmiştir. Bu çalışma 2018-2019 eğitim öğretim yılında Ankara (Türkiye) da yapılmıştır. Araştırma Sosyal Bilgiler dersinin yedinci sınıf programında yer verilen Osmanlı Devleti ile ilgili kazanımların tamamlanmasından sonra yapılmıştır. Çalışma grubunu sekiz kız ve yedi erkek öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmanın bulguları; Osmanlı Devleti'nin çalışma grubuna "padişah, Anadolu, savaş, ıslahat, Sosyal Bilgiler" olgularını çağrıştırdığı tespit edilmiştir. Çalışma grubunun, Osmanlı Devleti'nde en fazla ilgilerini çeken olayın "İstanbul'un fethi" olduğu tespit edilmiştir. Çalışma grubunun çoğunluğunun, Osmanlı Devleti ile ilgili kitap okuduğu ve film izlediği görülmüştür. Çalışma grubu, Osmanlı Devleti'nin diğer devletleri en fazla etkileyen yönünün 'askeri gücü' olduğunu düşünmektedir. Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerden etkilendiği yönünün ise 'sanayileşmeleri' olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları çevrede Osmanlı Devleti ile ilgili kitap, bayrak, resim vb. nesnelere az olduğu tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin tarihi eserlerinden 'Topkapı Sarayının' en çok bilinen eser olduğu tespit edilmiştir. Soyut kültürel miras ile ilgili ise "hoşgörü, adalet, yardımseverlik, misafirperverlik" değerlerinin miras kaldığını düşünmektedirler.

Bu çalışma bulguları doğrultusunda öneriler: Sosyal bilgiler yıllık planlarına Osmanlı Devleti eserleri için geziler eklenmelidir. Yıllık planla uyumlu Osmanlı Devleti müzelerine, online alan gezileri yapılmalıdır. Milli eğitim destekli Osmanlı tarihini içeren dizi, film, animasyon, belgesel hazırlanmalıdır. Sosyal bilgiler programıyla uyumlu, Osmanlı Devleti'ni anlatan okuma kitapları hazırlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Osmanlı Devleti, Tarih, Algı.

¹ Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi: ahmetkoc@akdeniz.edu.tr ORCID:0000-0002-8819-8095

²Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Doktora Öğrencisi: elifisikdemirhan@gmail.com ORCID:0000-0003-4734-0507

The Perceptions of the 7th Grade Students about Ottoman Empire

Article Info

Abstract

Received
11.06.2019

Revision Received
24.06.2019

Accepted
25.06.2019

Published Online
30.06.2019

The aim of this study is to reveal the perceptions of the seventh grade students about the Ottoman Empire. The study was performed in the 2018-2019 academic year in Ankara, Turkey. The research was carried out after the completion of teaching the learning outcomes related to the Ottoman Empire in the seventh grade program of Social Studies course.

One of the qualitative research design; phenomenology, was used in the study. Research data were obtained by interviewing semi-structured questions. The collected data was analyzed by using the descriptive analysis. The study group consists of eight female and seven male students.

"Ottoman Empire" was evoked "sultan, Anatolia, war, reform, social studies" to the research group. It was determined that the event that attracted the most attention in the Ottoman Empire was the "conquest of Istanbul ".It was observed that the majority of the study group read books and watched films about the Ottoman Empire. The study group considered that the "military power of the Ottoman Empire" was the most influential aspect to the other states. They considered that the Ottoman Empire was influenced by other states in terms of "industrialization". It was determined that there were few objects such as books, flags and pictures about the Ottoman Empire in the environment in which the participants lived. Among the researchers, Topkapi Palace, was the most known historical monuments of the Ottoman Empire. In terms of intangible cultural heritage, participants believe that the values of "tolerance, justice, helpfulness, hospitality" are inherited to Turkey from Ottoman Empire. Historical and online trips should be added to the annual social studies plans, historical series, films, animation and documentaries should be prepared with the Ministry of National Education, reading books that describes the Ottoman Empire should be prepared in accordance with the social studies curriculum can be recommended according to the findings of this study.

Keywords: Social Studies, Ottoman Empire, History, Perception.

GİRİŞ

19. yüzyıla kadar bilim, sadece fen bilimleri için kullanılmaktaydı. Fransız ihtilali sonrası toplumda yaşanan değişimin sebeplerinin araştırılması, toplumdaki sorunların çözümüne ihtiyaç duyulması sosyal bilimlere bakışın değişmesinin önünü açmıştır. 1850 ve 1945 yılları arasında bir dizi disiplin ortaya çıktı ve bu yeni alana “sosyal bilim” adı verildi (Turan, Ulusoy, 2015).

Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavram olarak benzerlik gösterse de aralarında farklılık vardır. Sosyal bilimler, tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi, antropoloji, arkeoloji, hukuk, sosyoloji, vb. gibi önemli disiplinleri kapsamaktadır. Sosyal bilgiler ise, sosyal bilimlerin 4., 5., 6., 7. sınıf hazır bulunuşluk düzeyine uygun olarak bütünleştirilerek hazırlanan “etkin vatandaş” yetiştirmeyi amaçlayan bir derstir.

Sosyal bilgiler dersi içindeki önemli disiplinlerden birisi de tarihtir. Tarih, kimliğimizin en önemli parçasıdır. Tarihi olayların sonucunun tortusu hep kalır. Tarih bilgisindeki eksiklikler bizi bu olayların etkisinden kurtaramaz (Ortaylı, 2018).

Carr da (1996), insanlığın bugünü anlayabilmesinin geçmişi anlayabilmesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Geleceğe daha güvenle adım atabilmek için bu şarttır. Bu bakımdan geleceği oluşturacak nesillere tarih öğretmek önem arz etmektedir.

‘İnsanlığın ve kültürlerin belleği’ olarak tanımlanan tarih disiplini, insanın ya da insanlığın olumlu ya da olumsuz anlamda ortaya koyduklarının anlamlandırıldığı ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerin yapıldığı bir disiplin alanıdır (Kabapınar, 2014).

Tarih eğitimini dünyada incelediğimiz zaman gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı amaçlar taşıdığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde tarih, kimlik gelişimi ve kültür aktarımı amacıyla öğretilmektedir (Demircioğlu, 2010). Gelişmiş ülkelerde ise ağırlıklı olarak zihinsel becerileri geliştirme üzerine dayandığı görülmektedir (Dilek, 2007; Demircioğlu, 2010). Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke ayrımı yapılmaksızın ikisinde de tarih önem arz eden amaçlar taşımaktadır.

Tarih, ilköğretim de sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla verilmektedir. Sosyal bilgilerde tarih disiplini ile ilgili kazanımların “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Türk tarihine bakıldığında Osmanlı Devleti önemli bir yer tutmaktadır. Ortaylı (2018)’nın ifadesiyle “Osmanlı Devleti tarihin gerçek anlamdaki son cihanşümül imparatorluğudur.” Bu durum Türkiye Cumhuriyeti’nin de büyük bir kültürel mirasa sahip olduğunun göstergesidir. Bu mirasın formal yollarla aktarım yeri okullardır. İlköğretim sosyal bilgiler (7.sınıf) programında Osmanlı Devleti’ne beş kazanımda yer verilmiştir (MEB, 2018):

Bu öğrenme alanı işlenirken “kültürel mirasa duyarlılık” ve “estetik” gibi değerlerle “kanıt kullanma” becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.

SB.7.2.1. Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.

Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar olan dönemde devletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.

SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.

Gaza ve cihat anlayışı, istimâlet politikası, millet sistemi üzerinde durulur.

SB.7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.

Coğrafi keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılâbı, sömürgecilik ve bunların neden olduğu karmaşa ile insan hakları ihlallerine değinilir.

SB.7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir. Yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örneklerle verilir.

Osmanlı Devleti'ne ayrılan beş kazanım için ise otuz ders saati verilmiştir (MEB, 2018). Bu çalışma, 7.sınıf kültür ve miras öğrenme alanı kazanımları doğrultusunda çalışma grubunun Osmanlı Devleti algısını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Osmanlı devleti, 14. yy ve 20. yy arasında var olmuş, yüzölçümü açısından değerlendirildiğinde günümüzde topraklarında otuzdan fazla devlet kurulmuş, üç kıtaya hükmeden güçlü bir imparatorluktu. Macar tarihçi Gabor Agoston; "Osmanlı fetih ve hâkimiyet yöntemlerinin gücü, Osmanlıların değişen jeopolitik koşullar karşısında stratejilerini hızlı şekilde yenilemeleri ve yeni şartlara uygun hale getirmelerinde yatmaktadır." sözüyle özetlemektedir. 14. yüzyılda tarih sahnesine çıkan ve fetihler yapan bir devletin askeri gücü önemlidir. Solomon Schweigger seyahatnamesinde Türk ordugâhında kimsenin boş vakit geçirmediğini Türk askerlerinin eğlencesinin, silahlarıyla ilgilenmek olduğunu ifade etmiştir. Türklerin, gerek savaş sırasında gerekse diğer zamanlarda ihtiyaç ölçüsünde yeme ve içmeyle yetindiğini, seferde yiyecek erzak derdine düşmediğini, gayet ölçülü ve düzenli olduğunu dile getirmiştir.

Günümüze somut ve soyut olmak üzere siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, toplumsal birçok değer ve miras bırakmıştır.

623 yıl var olan Osmanlı devletini öğrenmek, geleceğimize doğru yön verebilmemiz, bugünü doğru anlayabilmemiz ve geçmişle günümüz arasında köprü kurabilmemiz açısından önemlidir. Aynı zamanda geçmişini bilen nesiller tarihi mirasa daha duyarlı ve o denli sahip çıkmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan, somut ve soyut birçok miras bırakan Osmanlı Devleti'ne karşı 7. sınıf öğrencilerinin algılarını açığa çıkarmaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim (fenomenoloji), bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarır (Şimşek, Yıldırım, 2016). Olgu bilim deseninde 'bireyin olguya ilişkin deneyimleri nelerdir?', 'Bu olguya ilişkin deneyimleri etkileyen ortam ve koşullar nelerdir?' temel sorularına cevap aranır (Cresswell,2007). Olgubilim, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşmedir. Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın temel aldığı olguyu deneyimleyen ve bu olguyu dışa vurabilecek ya da yansıtabilecek bireyler veya gruplardır (Şimşek, Yıldırım, 2016). Çalışmada derinlemesine, ayrıntılı bilgi edinmek olgulara ilişkin algıları ortaya çıkarmak amacıyla bu yöntem seçilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim öğretim yılında (Etimesgut/Ankara) farklı okullarda 7. sınıfta öğrenim gören 15 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubun öğrencilerin 8 tanesini kız öğrenciler 7 tanesini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma, Osmanlı Devleti kazanımlarının tamamlanmasından hemen sonra yapılacağı için çalışma grubuna kolay ulaşılabilir göz önünde tutulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Verileri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Üç tane alan uzmanı görüşüne ve bir tane ölçme değerlendirme uzmanı görüşüne başvurulup gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, Osmanlı devleti kazanımlarının verilmesinden sonra 2018 Aralık ayında gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebilir ya da görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular, boyutlar dikkate alınarak da sunulabilmektedir. Betimsel analizde bireylerin görüşlerini etkileyici biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilir(Yıldırım, Şimşek, 2016).

BULGULAR

Yedinci sınıf öğrencilerinin Osmanlı Devleti'ne ilişkin algısına yönelik görüşme sorularına ve katılımcı cevaplarına aşağıda yer verilmiştir. Çalışma grubu cinsiyete göre "E" ve "K" ile gösterilmiştir.

1. *"Osmanlı Devleti denildiğinde aklınıza ilk ne gelmektedir, lütfen yazınız."*

Katılımcı öğrencilerin cevaplarının beş grupta yoğunlaştığı görülmüştür.

a) Padişahlar ve ecdadımız: K1, E4, K5, K6, K9, K10, E11, K14

K1; "Yavuz Sultan Selim geliyor çünkü devletin sınırlarını sekiz yılda üç kat büyütüştür."

E4; "Fatih Sultan Mehmet, soyum, savaş ve bayrak."

K5; "Osman Gazi'nin kurduğu ve çok uğraşlar sonucu büyüttüğü devlet."

K9; "Ertuğrul Gazi gelir çünkü bence devletin temellerini o atmıştır."

K9 un "Diriliş" dizisini izlediğini ifade etmiştir cevabında dizinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

K10; " Ecdadımız, atalarımız. Çünkü Türkiye'nin şuan yaşadığımız birçok yerini onlar fethetmiştir."

K14; "Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettiği için."

b) Anadolu ve tarihimiz: E2, E7, K13, E15

E2; " Anadolu ve tarihçemiz gelmektedir."

K13; " Türk tarihi gelmektedir. Çünkü soyumuz Osmanlı Devleti'ne dayanıyor."

E15; "İlk olarak Türkler gelmektedir. Çünkü Osmanlı'nın özellikleri Türkler ile benzemektedir." K15'in bilgi yanlılığı olduğu görülmektedir.

c) Savaşlar: K3, E4, E7

K3; Savaş gelmektedir çünkü Osmanlı Devleti çok fazla savaş yapmıştır kazanamasa bile."

d) İslahatlar: K8

K8; "Osmanlı Devleti denildiğinde aklıma ilk ıslahatlar gelmektedir. Çünkü Osmanlı Devleti ıslahatlara oldukça önem vermiştir."

e) Sosyal Bilgiler dersi: E12

2."Osmanlı Devleti ile ilgili bilgileri hangi kaynaklardan öğrendiniz? (okul, tv, net, kitap, dergi vb.)

a) Okulda (Öğretmenimden) öğrendim: K1, E2, E4, K5, K6, K8, K10, E12, K13, E14, E15

K8; "Daha öncesinde Osmanlı devleti ile ilgili birkaç kitap okumuştum. Fakat asıl Osmanlı devletini okulda öğrendim."

b) Kitaplardan: K1, E2, K3, K4, K5, E7, K9, K10, E11, E14, E15

K7; " Okul ders kitabı ve ama asıl kişisel gelişim kursunda verilen sosyal bilgiler notlarından öğrendim."

K9; "Osmanlı tarihini anlatan okuma kitaplarından öğrendim."

K10; "Daha önce kitaplardan okumuştum. Sonra zaten kültür ve miras olarak sosyal bilgiler dersinde işledik."

c) İnternette: K1, E2, K5, K6**d) Televizyondan: E2, E4,**

E4;"Dizlerden, öğretmenlerden ve kitaptan öğrendim."

3."Osmanlı Devleti'nde bildiğiniz padişahları hakkında en çok bilgi sahibi olduğunuz sıraya göre yazar mısınız?"

Katılımcı öğrencilerden kuruluş ve yükselme dönemi Osmanlı Devleti padişahlarını öğrenen öğrenciler olduğu görülmüştür fakat E11 dışındaki öğrencilerin duraklama, gerileme, dağılma dönemi padişahlarından yazamadığı görülmüştür.

E11'in yanıtına bakıldığında: "Abdülhamit han, Fatih Sultan Mehmet, III. Selim, II. Mahmut, Yavuz Sultan Selim, Osman bey, Orhan bey, II. Murat" cevabını vermiştir.

a) Kuruluş dönemi padişahları

Osman Bey: K1, E2, K3, E4, K5, K9, K10, E11, E12, K13, E14, E15(12 katılımcı)

Orhan Bey: K1, E2, K3, E4, K5, K9, K10, E11, K13, E15(10 katılımcı)

I. Murat:K1, E2, K6, E7, K10, K13 (6 katılımcı)

I. Bayezid(Yıldırım): K5, K9, K10, E12, K13(5 katılımcı)

I. Mehmet(Çelebi):E2, K10, K13(3 katılımcı)

II. Murat: K6, E7, K10, E11 (3 katılımcı)

b)Yükselme dönemi padişahları

II. Mehmet(Fatih): K1, E2, E4, K6, K8, K10, E11, E12, E14(9 katılımcı)

II. Bayezıt:E14

I. Selim(Yavuz):K1, K5, K8, K9, E11, E12, E15(7 katılımcı)

I. Süleyman(Kanuni):K5

4."Osmanlı Devleti ile ilgili tarihi yerleri gezdiniz mi, ziyaret ettiğiniz yerleri yazınız.(saray, cami, medrese, müze vb.)Eğer gezmedi iseniz nereye gitmek isterdiniz?"

a) Osmanlı Devleti kültürel mirasını ziyaret edenler: K5, E7, K10, E11, K14

*Sultan Ahmet Camisini ziyaret edenler: K5, E11, E14

*Topkapı Sarayı'na gidenler: K5, K10

*Ayasofya Müzesi: K10

b) Osmanlı Devleti kültürel mirasını ziyaret etmek isteyenler:

*Topkapı Sarayını ziyaret etmek isteyenler:K1, E2, K8, K9, K13, E15

K8;" Henüz Osmanlı Devleti'ne ait tarihi bir yeri gezmedim fakat gezip geçmişimi tanımayı isterim. Özellikle Topkapı Sarayını görmeyi isterim."

*Sultan Ahmet Cami:E15

*Osmanlı Devleti ile ilgili her yeri ziyaret etmek isterim: K3

K3;"Ben Osmanlı Devleti ile ilgilenmeyi severim o yüzden her yeri gezmek isterim."

5."Osmanlı Devleti'nde en fazla ilginizi çeken durum ve olay nedir? Neden?"

a)İstanbul'un fethi:K1, E4, K13, E14, E15

K1;"Fatih Sultan Mehmet'in gemiyi karadan yürütmesi çünkü gemi oldukça ağırdır."

K13;"İstanbul'un fethi çünkü daha önce birkaç kez kuşatıldığı halde alınamamış, fakat Fatih Sultan Mehmet bunu başarmış."

E15;"İstanbul'un fethi çünkü çok fazla hazırlık yapılmış."

b)Savaşlar:E2, K3, E4, K5

K5;"Yapılan kazanılan savaşlar ve padişahların ileri görüşlü olması."

K3;" Savaşlar çünkü bazı savaşlarda yenilsek bile umudumuzu kaybetmeden tekrar savaşmamız ilgimi çekiyor."

c)Adaleti ve hoşgörüsü:K8, K10

K10;" Onca yıl adalet ve hoşgörüyle ülkeyi yönetmesi buna rağmen fazla değer görmemesi beni şaşırtıyor."

K8;"Padişahların adalete verdiği önem ve hoşgörü benim çok hoşuma gidiyor. Bir kitapta Osmanlı Devleti ile ilgili hikâye okumuştum ve verdiği dersler çok güzeldi."

d)Çeyiz yoluyla toprak alması:E7

E7;" Çeyiz yoluyla hareket etmeleri ve çeyiz ile toprak kazanılması."

e)Yıldırım Bayezid dönemi: K9

K9;"Yıldırım Bayezid'in öbür padişahlardan farklı olarak güneydoğu bölgelerine fetihler yapması."

f)Mısır çölünün geçilmesi: E11

E11;"Mısır çölünün üç günde geçilmesi"

Diğer dikkat çeken iki farklı yanıt ise, K6 dikkatini çeken hiçbir olay olmadığı cevabını vermiştir E12 ise Osmanlı tarihinin hepsinin ilgisini çektiğini ifade etmiştir.

6."Osmanlı Devleti ile ilgili kitap okudunuz mu? Okudu iseniz adını yazar mısınız?"

a)Osmanlı Devleti ile ilgili kitap okumayanlar;E2, K3, K6, K13, E14, E15

K3;"Okumadım ama okumayı çok isterim."

b) Osmanlı Devleti ile ilgili kitap okuyanlar;K1, E4, K5, E7, K8, K9, K10, E11, E12

Katılımcıların okuduğu kitaplar:

K1: Osmanlı padişahları (Yavuz Bahadıroğlu)

E4: Osman Gazi, Orhan Gazi, Murat Hüdavendigâr (Yavuz Bahadıroğlu)

K5: Osmanlı Devleti'nin İnce Ayrıntıları

E7: Osmanlı'yı Tanıyalım

K8: Osmanlıdan Hikâyeler, Fetih 1453

K8;"Osmanlı ile ilgili birçok kitap okudum fakat en etkilendiklerim 'Osmanlı'dan hikâyeler' ve 'Fetih 1453' oldu."

K9:Diriliş

K10:Fatih Sultan Mehmet

K10;"Büyük kitap okudum, özellikle Yavuz Bahadıroğlu'nun yazdığı kitaplar ilgimi çekti, 'Fatih Sultan Mehmet' vb."

E11: Tarihin Arka Sokakları

E12;"Evet okudum Yavuz Bahadıroğlu'nun 'Tarihin Arka Sokakları'."

7."Osmanlı Devleti ile ilgili dizi, film izlediniz mi? İzlediğiniz varsa yazınız lütfen."

a)Osmanlı Devleti ile ilgili film izlemeyenler:K3, K6, E7, K9, E14, E15(6 katılımcı)

b) Osmanlı Devleti ile ilgili film izleyenler:K1, E2, E4, K5, K8, K10, E11, E12, K13(9katılımcı)

Fetih 1453: K1, E2, K5, K8

K8;" Bir kere film izlemiştim, adını tam hatırlamıyorum fakat 'fetih 1453' olması lazım."

Payitaht Abdülhamit: E4, K10, E11, E12

K10;" Ailemle beraber "Payitaht Abdülhamit, Diriliş Ertuğrul" gibi birçok dizi izliyoruz."

Diriliş Ertuğrul:E4, K10, E12, K13

8."Osmanlı Devleti diğer devletleri hangi yönlerden etkilemiştir, neden?"

a)Hoşgörü ve adaletiyle etkilemiştir: K8, K10, E12, K13, E15

K8;"Osmanlı diğer devletleri hoşgörüsüne, adaletine, özendirerek güzel etkilemiştir. Fakat kısa zamanda devletlerin kısa zamanda yıkılmasına da neden olmuştur."

K10;"Yaptığı fetihler ile etkilemiştir. Adaleti ve hoşgörülü politikası ile halkı kendine hayran bırakmıştır."

E15;"Gaza ve cihat anlayışı olmasıyla, iskân ve istimalet politikasıyla ve hoşgörüsüyle etkilemiştir."

b) Misafirperverliğiyle etkilemiştir:E2, K6, E14

c) Savaş taktikleri, anlaşmalar ve askeri gücü ile etkilemiştir:K1, E4, K5, E7, K9, E11

K1;"Diğer devletlerle yaptıkları anlaşmalar, savaşlar ve kurdukları politikalarla çünkü anlaşmalar iki devleti de olumlu etkilemiştir. Savaşları ile ün salmıştır."

E4;"Savaş taktiklerimizle, Müslümanlığımız ile bayrak uğruna can vermemizle etkiledik."

E7;"Savaşlarla etkiledi, ekonomik, sosyal baskı yapıyordu."

E9;"Diğer devletlere karşı askeri bir tehdit olmuştur."

E11;"Güç, guru ve saygı yönünden etkilemiştir. Çünkü o zamanlar Osmanlı çok güçlü ve gururlu bir devlettir."

d) Bilmiyorum yanıtını verenler:K3,

9." Osmanlı Devleti diğer devletlerden hangi yönlerden etkilenmiştir, neden?"

a) Diğer devletlerin sanayileşmesinden, teknolojisinden ve keşiflerinden etkilenmiştir:

E7, K8, K10, E11, E12, E14

K8;"Osmanlı Devleti ekonomi ve ticaret açısından etkilenmiştir. Diğer devletlere bakarak yaptığı bazı yenilikler olmuştur çünkü ticaret açısından biraz gerideydi."

E11;"Teknoloji yönünden etkilenmiştir. Çünkü yabancı devletler teknoloji yönünden çok gelişmişken biz o kadar gelişmemiştik."

E14;"Keşif ve sanayileşme."

b) Bizans'tan olumlu/olumsuz etkilenmiştir:K9, K13, E15

K9;"Bizans'ın iç karışıklıklarından etkilendi."

K13;"Bizans savaşlarından ve olumsuz olarak Moğol baskısından etkilenmiştir."

E15;"Bizans'ın güçsüz olmasıyla olumlu yönde etkilenmiştir."

c) Fransız ihtilalinden etkilenmiştir:

K10;"Diğer devletlerdeki yeniliklerden etkilenmiştir. Mesela Fransız ihtilali."

d)'Bilmiyorum' yanıtını veren katılımcılar: "K1, E2, K3, E4, K5, K6"

10."Çevrenizde Osmanlı Devleti ile ilgili kitap, bayrak, resim, vb. nesnelere var mı hangileri var yazınız."

a)Osmanlı Devleti ile ilgili kitaplar var:K1, K3, K8, K10

b)Osmanlı tuğrası ve armalar var:E2, K6, E7, E11

c)Osmanlı bayrağı var: E4, K5

d)Padişahların resmi var: K9, K13

e)Osmanlı Devleti ile ilgili hiçbir nesne yok:E12, E14, E15

11."Osmanlı Devleti'nden kalan soyut kültürel miras nelerdir lütfen yazınız."

E2 ve E12 bu soruyu yanıtlayamamıştır. Diğer katılımcılar yanıtlarında ise "hoşgörü, misafirperverlik, yardımseverlik, adalet" değerleri yer almaktadır.

Dikkat çeken yanıtlar ise;

K8;"Osmanlı'dan beri hoşgörülü, adaletli, misafirperver bir toplumuz."

K10;"Din, adalet, hoşgörü, misafirperverlik, sevgi, saygı, dürüstlük(günümüzde pek yaşatamasak da)."

12."Osmanlı Devleti'nden kalan somut kültürel miras nelerdir lütfen yazınız."

a)Topkapı Sarayı: K1, E2, K3, K5, E7, K8, K10, K13, E14, E15,(10 katılımcı)

b)Yavuz Sultan Selim Cami:K5, K6, K8, K13 (4 katılımcı)

c)Sultan Ahmet Cami: E2, K3, E7, E11, E14, E15 (6 katılımcı)

d)Süleymaniye Cami: E11

e) Ayasofya Müzesi: K10

f)Mimar Sinan Cami: E4

E12'i soruyu cevaplayamamıştır. E4 ise "Mimar Sinan Cami ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü" yanıtını vermiştir. Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün yapımına 1986 yılında başlandığı 1988 yılında açıldığı bilinmektedir. Mimar Sinan Cami ise 2010 yılında yapımına başlanmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonucu elde edilen bulgular; Osmanlı Devleti kavramının katılımcı öğrencilerin zihin şemalarında "padişah, Anadolu, savaş, islahat, Sosyal Bilgiler" olgularını çağrıştırdığı tespit edilmiştir. Yılmaz (2008)'in yaptığı çalışmada da "güç, savaş, ihtişam" kavramları;

Yılmaz ve Ayaydın (2018)'in çalışmasında da "savaşlar, padişahlar, tarihi eserler, güçlü devlet, saray, hoşgörü" gibi kavramları çağrıştırmaları çalışmaların bulgularının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Fakat Yılmaz ve Ayaydın'ın katılımcıları İstanbul ilinde yaşamaktadır. Bu çalışmanın katılımcıları ise Ankara ilinde bulunmaktadır. Dolayısı ile Osmanlı devletine başkentlik yapmış İstanbul da yaşayan öğrencilerin zihin şemalarında Osmanlı devleti "tarihi eser, saray, hoşgörü" çağrıştırmak Ankara da yaşayan öğrencilerde bu çağrışım görülmemiştir. Zihin haritasının gelişiminde yaşantı zenginliğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Cinsiyete göre değerlendirme yapıldığında Osmanlı Devleti'nin, kız öğrencilerde daha çok 'padişah ve ecdat' çağrışımı yaptığı erkek öğrencilerde ise daha çok 'Anadolu, tarihimiz ve savaşlar' çağrışımı yapıldığı görülmüştür.

Katılımcıların Osmanlı devleti ile ilgili bilgileri çoğunluğunun okulda öğretmenden öğrendiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra okuma kitaplarının ve ders kitaplarının da katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Özmen, Er ve Ünal (2014)'in çalışmasında ders kitaplarına güvenmedikleri tespit edilmiştir bu araştırmanın bulguları ile çelişmektedir. Bu çalışma da dikkat çeken bir nokta ise sadece üç öğrenci Osmanlı devleti ile ilgili konuları okulda işlemeden önce Osmanlı devleti ile ilgili kitap okumuştur. Bu durum sosyal bilgiler programının ve ders öğretmenlerinin çok etkili olduğunu düşündürmektedir. Cinsiyete göre bakıldığında Osmanlı Devleti ile ilgili bilgileri televizyondan öğrendiğini söyleyen öğrencilerin erkek, internetten öğrendiğini söyleyen öğrencilerin ise çoğunlukla kız öğrenci olduğu görülmüştür.

Katılımcı öğrencilerin kuruluş ve yükselme dönemi padişahlarını öğrendikleri fakat duraklama, gerileme, dağılma dönemi padişahlarını bilmedikleri tespit edilmiştir. Kaya ve Demirel (2008)'in katılımcılarını lise 11.sınıf öğrencilerinin oluşturduğu çalışmada, öğrencilerin Osmanlı tarihinde gerileme, çöküş konularına ilgi duydukları açığa çıkarılmıştır. Bu durum bu çalışmayı desteklememektedir. Nedeninin ise öğrencilerin gelişim döneminin, hazır bulunuşluklarının farklılaşması olduğu düşünülmektedir. Çalışmamızda en fazla bilinen padişahın ise "Osman Gazi" olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre ise farklılık görülmemiştir.

Osmanlı Devleti ile ilgili tarihi yerleri ziyaret eden öğrenci sayısının az olduğu görülmüştür fakat öğrencilerin Osmanlı Devleti ile ilgili tarihi yerlere olumlu algılarının olduğu, ziyaret etmek istedikleri açığa çıkarılmıştır. Kazanımların kalıcı olabilmesi için somut yaşantının olması çok etkilidir. Bilgi öğrenilirken çeşitli duyu organına hitap edilmesi bilginin kalıcılığı ile doğru orantılıdır. Gökkaya ve Yeşilbursa (2009)'nın çalışmasında tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi araştırılmış ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Özmen, Er ve Ünal (2014)'in çalışmasında da öğrencilerin tarihi inceleyerek ana kaynaktan öğrenmek istedikleri görülmüştür. İlköğretim sınıflarında tarihin iyi kavratılması için dört kaynak önemlidir: (a) Birincil kaynaklar (ana kaynaklar), (b) zaman çizelgesi, (c) alan gezisi, sanal alan gezisi ve online geziler, (d) çocuk kurgusudur. Ana kaynaklar: belge, sanat eseri ya da çalışılan dönemde üretilen yapay eserlerdir. Zaman çizelgeleri olaylar arasındaki kronografik aralıkları gösterir. Alan gezileri kadar iyi bir şey yoktur. Alan gezileri sosyal bilgiler içeriğini daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Çocuk kurgusu ise, öykü yoluyla tarih anlatımının gücünü göstermektedir (Zarillo, çev. Tay, Demir, 2016). Bu bilgilerde

çalışmamızın bulgularını desteklemektedir. Bu çalışma da Osmanlı devletine ait ziyaret edilen yerlerin, Sultanahmet cami, Topkapı Sarayı ve Ayasofya müzesi olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin Osmanlı Devleti ile ilgili en fazla ilgilerini çeken olayın “İstanbul’un fethi” olduğu tespit edilmiştir. Nedeninin derslerde daha detaylı ve daha coşkulu anlatılmasından kaynaklandığı, İstanbul’un fethi ile ilgili çekilen film olmasının etkilediği düşünülmektedir. Diğer ilgi çeken yönler ise; savaşları, adaleti, hoşgörüsü, zor koşullarda Mısır’ın fethidir. Cinsiyete göre bakıldığında ‘adaleti ve hoşgörüsü’ yanıtını veren iki öğrenci de kızdır.

Katılımcıların çoğunluğunun Osmanlı Devleti ile ilgili kitap okuduğu, okunulan kitapların Osmanlı devleti kuruluş ve yükselme dönemiyle ilgili olduğu görülmüştür. Okunulan kitapların genellikle Yavuz Bahadıroğlu’na ait olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyete göre ise farklılık görülmemiştir.

Katılımcıların çoğunluğunun Osmanlı devleti ile ilgili dizi/film izlediği görülmüştür. Araştırma sonucunda izlenen diziler/filmler ise “Fetih 1453, Diriliş Ertuğrul ve Payitaht Abdülhamit” olduğu tespit edilmiştir. Dikkat çeken bir durum ise kitap okuyan öğrencilerin yarısı ile dizi/film izleyen öğrencilerin yarısının aynı öğrenciler olduğu görülmüştür. Kitap okuma, dizi/film öğrencilerin ilgi ve öğrenme isteklerini karşılıklı olarak artırdığını düşündürmektedir. Ocak ve Selimoğlu (2015)’nin çalışması da tarihi dizilerin merak uyandırdığını ve kalıcılığı artırdığını tespit etmiştir. Bu durum da çalışmamızı desteklemektedir. Cinsiyete göre ise farklılık görülmemiştir.

Katılımcılar, Osmanlı Devleti’nin diğer devletleri en fazla etkileyen yönünün askeri gücü ve savaş taktikleri olduğunu diğer etkileyen yönlerin ise “hoşgörü ve misafirperverlik” olduğu algısı açığa çıkarılmıştır. Bu durum öğrencilerin askeri gücünün yanı sıra soyut mirası başka bir deyişle değerleri önemsediklerini düşündürmektedir. Cinsiyete göre ise farklılık görülmemiştir.

Osmanlı Devleti’nin diğer devletlerden etkilendiği yönünü katılımcıların çoğunluğu, diğer devletlerin sanayileşmeleri, keşifleri, Fransız ihtilali ve Bizans’ın iç karışıklıkları olduğunu düşünmektedirler. Fakat öğrencilerin bir kısmı “bilmiyorum” yanıtını vermiştir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde erkek öğrencilerin yarısı ‘sanayileşme ve teknoloji’ yanıtını, kız öğrenciler ise ‘Bizans ve Fransız ihtilalinden’ etkilendiğini düşünmektedir.

Öğrencilerin yaşadıkları çevrede Osmanlı Devleti ile ilgili kitap, bayrak, resim vb. nesnelerin olduğu açığa çıkarılmıştır. Katılımcıların 12 tanesinin çevresinde en az bir nesne olduğu tespit edilmiştir. Osmanlı devleti ile ilgili etrafında hiçbir nesne bulunmadığını ifade eden 3 katılımcıdan 2 tanesinin aynı zamanda Osmanlı devleti ile ilgili hiç film izlemediği, kitap okumadığı dikkat çekmiştir. Bu durum ilgili nesnelerin Osmanlı devletine merakı ve ilgiyi desteklediği düşünülmektedir.

Osmanlı Devleti’ne ait somut kültürel mirastan, katılımcılar arasında en fazla bilinen eserin ‘Topkapı Sarayı’ olduğu görülmüştür diğer eserler ise; Yavuz Sultan Selim Cami, Sultan Ahmet Cami, Ayasofya Müzesi olduğu görülmüştür, her katılımcı en fazla iki eser bilmektedir. Bir katılımcının ise yapımına 2010 yılında başlanan Mimar Sinan Camisini ve

1988 yılında açılan Fatih Sultan Mehmet köprüsünü Osmanlı Devleti'nde kalan miras olarak bildiği tespit edilmiştir. Soyut kültürel miras ile ilgili ise "hoşgörü, adalet, yardımseverlik, misafirperverlik" değerlerinin miras kaldığını düşünmektedirler. Çalışmadan elde edilen bulgular açısından en fazla iki somut kültürel miras bilinmesinin az olduğu düşünülmektedir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde, Osmanlı Devleti'nin soyut mirası ile ilgili cevaplarda farklılık yoktur. Fakat somut miras ile ilgili 'Topkapı Sarayı'nı ve Yavuz Sultan Selim Cami'yi' ziyaret edenlerin çoğunluğunun kız öğrenciler olduğu 'Sultanahmet Cami'yi' ziyaret edenlerin ise tamamının erkek öğrenci olduğu görülmüştür.

Öneriler

1. Öğrencilerin Osmanlı devleti ile ilgili tarihi yerleri ziyaret etmek istedikleri fakat çoğunun gitmediği görülmüştür. Sosyal bilgiler yıllık planlarına geziler eklenerek öğrencilerin Osmanlı Devleti eserlerini tanımaları ve bilginin kalıcı olması sağlanmalıdır.
2. Coğrafi özellikler ve maddi külfeti düşünüldüğünde her il de gezi yapılması mümkün değildir fakat yıllık planla uyumlu Osmanlı Devleti eserlerinin olduğu müzelere online alan gezileri yapılmalıdır. Hem zamandan hem ekonomiden tasarruf sağlayacaktır.
3. Öğrencilere doğru bilgi verecek, ilgi ve bilgilerine katkı sağlayacak, Milli eğitim destekli Osmanlı tarihi ile ilgili dizi, film, animasyon, belgesel hazırlanmalıdır.
4. Öğrenciler Osmanlı Devleti'ni anlatan kitaplara ilgi duyduğu açığa çıkarılmıştır. Sosyal bilgiler programıyla uyumlu, Osmanlı tarihi konularıyla ilgili, farklı gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak okuma kitapları hazırlanmalı ve okul kütüphanelerine gönderilmelidir.
5. Çalışmalarda örneklem alınan şehre göre algıların değiştiği görülmüştür. Türkiye'yi temsil edecek çeşitlilikte katılımcı alınarak ve katılımcı sayısı artırılarak nitel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Carr, E. H. (1996). *Tarih Nedir?* İletişim Yayınları, İstanbul.
- Gabor, A. (2015). *Osmanlı'da Strateji ve Askeri Güç*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Gökkaya, A. K. ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Tarih Öğretiminde Tarihi Yerlerin Kullanımının Akademik Başarıya Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 483-506.
- Kabapınar, N. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akdemi Yayıncılık, Ankara.
- Kaya, R. ve Demirel M. (2008). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Tarih Derslerindeki İlgi Alanları (Erzurum örneği), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 163-177.
- MEB (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Ocak, G. ve Selimoğlu, S. (2015). Tarih Öğretiminde Tarih Dizilerinin Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri-Nitel Bir Analiz. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (1), 432-452.
- Ortaylı, İ. (2018). *Son İmparatorluk Osmanlı*, Timaş Yayınları, İstanbul.

- Öztürk, H. İ. (2011). *Tarih Nasıl Yazılır? Tarihçi Kitapevi*, İstanbul.
- Özmen, C. & Er, H. & Ünal F. (2014). Televizyon Dizilerinin Tarih Bilinci Üzerine Etkisi "Muhteşem Yüzyıl Dizisi Örneği". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (25) ,409-426.
- Turan, R. ve Ulusoy K. (2015). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, A. (2008). İlköğretim 6. 7. 8. Sınıf Öğrencilerinde Osmanlı Devleti Algısı, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 245-261.
- Yılmaz, A. ve Ayaydın Y. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Osmanlı Devleti ile İlgili Bilgi Düzeyleri, Bakış Açıları ve İlgilerinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 59-70.
- Zarillo, J. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Tay, B. & Demir, S. Çev.) Anı Yayıncılık, Ankara.